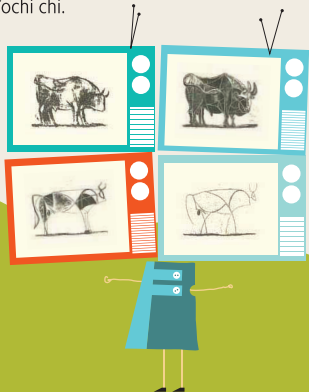

8. TACHA CHITOYO UI TU'UN TUNDEINI KU
CHE'E CHIYO, VA KUU KATI TU'UNYO TACHA
ÑAA TA'AN ANIMA LU'UYO AN TACHA ÑAA
KUNI KATIYO

Tacha ka'anyo ui tu'un an nda uni tu'un tacha kua'an
cha'nuyo kuuchi in tundeini vati ñi ñivi ka'an sa'anya va
kuu va kutuni va'aga iniñi, kuu va kotogañi, kuu va ka'anñi
ta va katiñi ña ku'a io ñu'u ñuñivi.

Kuu saxinio su'a cha kuu susugan vati kuuchi tava in
kaa tu'ungan cha io ui uni ku'a kuu nde'ochi chi. Susu ñi
ka'an in tu'ungan kuuchi tava in kaa tu'un cha inni ku'a
va nde'ochi chi.

AN'

NUZGO

INÉH

JO'ON

YO

ÉTS

IKÁUJ

NEHUATL

NA

YU'U

IUNJ

9. UNI XIKO CHA'UN UNI TA'AN SA'AN KA'AN
ÑI ÑIVI TICHÍ ÑU'U NUKO'YO TA UNI CIENTU
UNI XIKO KUMI TA'AN KU'A CHA KA'ANÑI TAÑI

Ñuu ñivi ñuu, ui uni tu'un io cha ka'an ñi ñivi cha kati
tu'un cha'nu chitoñi tañi ta chakan kati tu'unchi cho ña
ku'a cha ioñi tañi ñuuñi.

Tu tichi Nuko'yoya ta tui ñi ñivi ka'an ñuu sa'an ñuuñi
ndi'i kuii nu chikañi ve'e ra kumi tiñu ta nda tichi kaa
tu'un cha kuu radiugan nakatio, ui uni tu'un va koo
chava koto ñi ñiviya ku'aya.

10. NINI XAAN VATI VA KUNIYO SA'ANYO TA VA
SAKA'NUYO SA'AN INGA ÑMI

Ta in ta in sa'an ta tuku tuku ku'a va kutuni ini chi ñuñivi
ta tuku tuku va kooñi tañi ñu'u ñuñiviya; chakan kucha
in in sa'anya ta io ku'a chava kutuni iniyo chi, ta ndi'i kuii
sa'anya ta ndaa ya'vichi chi ñivi.

Tu'un cha ña chitoyo kuenda che'e ndaku chi cho vati va
sanaa inio sa'an ñuu Nuko'yoya ta chakan kucha io ndio-
tuku cha kuina iniyo chi ta'anyo.

Na ka'an ñuuyo sa'an ñuuyo ndi'i kuii chio ta na ka'an ñuu-
ñi chi tichi kaa tu'un vei si nini xaan ka'anyochi tachi ta
takan va koto tiñu ta va saka'nu tiñu sa'an ñuu ñivi ñuu.

¡CONÓCELAS!
¡SIÉNTELAS!
¡HÁBLALAS!

Si quieres ver, oír y conocer más acerca de
nuestras lenguas, consulta:

www.educacionintercultural.unam.mx

www.inali.gob.mx

© INALI-UNAM, 2013

Autores: Leopoldo Valiñas, Luz Lazos y

María de Lourdes Ros

Diseño e ilustraciones: Carlos Villajuárez

Traductor: Hermenegildo López Castro

Mixteco de la Costa de Oaxaca

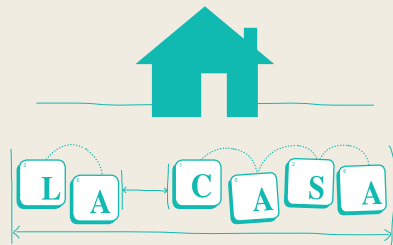

UCHI TA'AN TU'UN CHA
IO CHA KOTO ÑI KA'AN
IN SA'AN

1. CHA KUU SA'AN KUUCHI IN TU'UN CHA KUTUNI VA'A INIYOCHI

Cha kuu sa'anya kuuchi ui uni tu'un cha chakunu'ni chi ta'an ta va kati tu'unchi chiyo ña ku'a va koso ta'an tu'unya chi inga tu'un takan va kutuni va'aga iniyo chi.

2. CHA KUU SA'ANYA KUUCHI IN TU'UN KU'A CHA SIKIYO AJEDREZ

Cha kuu sa'anya kuuchi tava in tu'un tacha sikiyo ajedrez: io in vitu, io in taku tuun in taku kuichi, io tu'un va kati tu'uncho ña ku'a va sikio takan va ndoo va'a tu'un sikiya. Vati tu'un sikiya, ui uni ku'a iochi i'a, ta ora chava kandachi, va koo ratra cha va koto va'a va'a ratra tu'un sikiya, io ra chitoga chi che'e, ta io ra yaaga chi che'e.

3. CHA NDITI XINIYO, CHA KU YAAYO TA CHA KUUYO ÑM CHITOYOCHI CHA KATI SA'AN ÑUU KA'ANYOA

Cha kuu sa'anya io ui uni ku'achi:

CHA NDITI XINIYO (Tu'un saxinio): cha'achi vati va ndukuiti ndi'i cha chini tuni xinio tava nakotoyo ñuñivi.

CHA YAA ANIMAYO (Tu'un kunio): cha'achi vati kunio chi ta'anyo tava katio vati kunio chi ta'o, che'e ku cha kuu tu'un kunio ta tu'un yao.

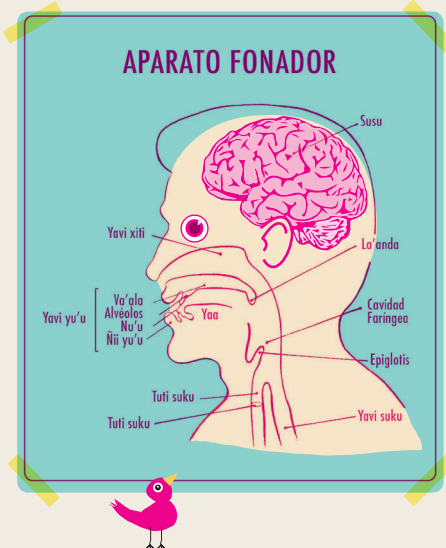
CHA KUUYO ÑIVI ÑUU (Tu'un kuuyo): io ui uni tu'un cha kati ña ku'a ioyo cha kuuyo ñivi ñuu.

4. CHA KUU TIÑU SAXINIO NDA NU YAAYO INDICHI

Cha kuu yaagan cha'a chi kuenda cho nu chikayo, kati tu'unchi cho ndi'i kuui tusii ini ta tukuaini chi animayo, ndi'i kuui tisi'i, ndi'i kuui cha sikiyo chi tu'un, ndi'i kuui cha tu'un chakuyo, ndi'i kuui cha kuu sakua'ayo ta, ndi'i kuui cha kuu cha taxigan.

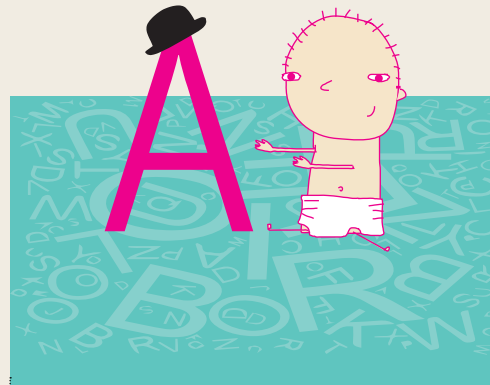
5. NDI'I CHA CHINI TUNI IOCHIYO NDAKUCHI VATI KUTU'A VA'O IN SA'A

6. NDI'IYO KUTU'A KA'AN IN SA'A VATI INGA ÑM NDATU'UNCHO

Se'e ra ñi'i kuu kutu'ave tu io yoo ka'an chive, nakatio, vati tu io in monto ñivi ndatu'un chive tave. Tacha kutu'ayo ka'anyo ui uni tu'un chitoyo ku che'e: cha kuu tiñu ku'u, cha io ui uni tu'ungan chiyo, chitoyo tu'un kuni katichi, tu'un cha yaa, ta tusii ini ñuu nu kakuyo ta tiñu ndaku ñi ñivi, cha kati tu'unchi cho kuenda cha kua'an cha'nu ve kuati, an ña'a an rai kuu ve tave, yoso kuiave, ña tiñu iochive, ndaa vachive ta ñaa tiñu kuni ve kuuve.

Nakatio: "Vati ka'an ve tave tava ra kuu chito'o ve'e nu kia'vi ñaa ki'avi", "ra ka'an kuenda política", "ra ka'an ku'a cha ka'an ra tuun io chio nu ioyo".

7. ÑATA KOTO TIÑU YOSO SA'AN KUU KUTU'A IN ÑM

Ndi'o ta kuu kutu'ayo inga sa'an masi kuatiyo ta masi cha'nuyo ta tu kuu sakua'ayo an tu kuu taayo. Ve kuati va'a kutu'a in sa'a ta ñaviga ñi cha'nu. Ta tu ve kuatiya ta indive ma'nu ñi cha'nu ka'an in sa'a, in tu'unni sa'an va ka'anve. Ta tu ve kuatiya ta indive ma'nu ñi ka'an ui uni sa'an, va kutu'ave ui uni sa'anya ku'a cha ka'an ma'ni cha'nu. Maa ve kuatiya ña kuu katuve masi indive tañu ñi ka'an ui uni sa'anya, nda chakan vati va kuu kutu'ave sa'anya.

¿Yoso ta'an sa'an ka'angun? ¿Chiton yoso ta'an sa'an ka'anñi chio nu iogun?